

DEÁK MÁTÉ¹

KÖZÉP- ÉS DÉL-AMERIKA ORSZÁGAINAK HATÁRVITÁI A 21. SZÁZADBAN

ABSZTRAKT

Közép- és Dél-Amerika, vagyis Latin-Amerika országait a gyarmati rendszerből történő, sokszor igen véres felszabadulást követően elkerülték a világméretű háborús konfliktusok. Ugyanakkor kisebb, helyi háborúk érintettek néhány országot, melyek megalapozták a máig tartó, sokszor feszült államközi légkört, s kirajzolták a földrajzi értelemben vitatott hovatarozású területeket. A 21. század államközi kapcsolataiban az említett történelmi okokból létező vitás kérdések ugyanúgy jelen vannak a kontinensen, mint a közben felértékelődő területeket érintő, újabb keletű követelések (pl. Antarktisz), s a megoldatlan területiális kérdések összességéként együtt alkotják a 19-21. század problémás örökségét. A tanulmány vázolja Chile és Bolívia (Atacama, Antofagasta, Tarapaca), Argentína és az Egyesült Királyság (Malvin- vagy Falkland-szigetek), Brazília és Uruguay (El Rincón de Artigas, Ilha Brasileira, Masoller), Costa Rica és Nicaragua (Isla Calero), Guayana és Venezuela (Essequibo), valamint Guatemala és Belize (Cayo, Belize, Stann Creek és Toledo területek), érintve az Antarktisz problémakörét is. Bemutatja a követelések eredetét, az abból eredő államközi konfliktusok történetét és lehetséges megoldásait, illetve azokat a megoldási kísérleteket, melyek eddig történtek. A gyarmati eredetű vitákat tovább árnyalja a nyersanyagokért (víz, gáz, olaj, ásványkincsek), vagy azok világpiacon juttatásáért történő versenyfutás, mely néhány állam esetében különösen nagy problémákat okoz. A szóban forgó vitás kérdések megoldása – bár számos esetben történtek megoldási kísérletek a múltban – a közeljövőben nem valószínű.

Kulcsszavak: *Latin-Amerika, Közép- és Dél-Amerika, határviták, államközi kapcsolatok, 21. század*

Bevezetés

Napjaink Latin-Amerikájában megfigyelhető tendencia a szárazföldi és tengeri határviták egyre hangsúlyosabb megjelenése, ami magában hordozza a béke megbomlásának veszélyét, illetve alááshatja a térség stabilitását. A területi vitákból

---

¹ Egyetemi adjunktus, PTE BTK, Politikatudományi és Nemzetközi Tanulmányok Tanszék, ORCID: 0000-0001-6133-0861.

DOI: 10.15170/PSK.2021.02.02.02

származó feszültség ugyanakkor a latin-amerikai államok függetlenségeinek kivívása óta tapasztalható, mely néhány esetben már vezetett háborúkhöz a 19. és 20. században, ám legtöbbször csak kardcsörgetésig, haderő mozgósításig jutott el az államok erőfitogtatása, valós harci cselekményekre nem került sor. Az a néhány konfliktus, mely lokalizált agresszióba torkolt, végül – egy-két kivételtől eltekintve – nem eszkalálódott valódi háborúvá. Bizonyos államok vezetőinek és politikai elitjének azonban másokat vádló, sokszor ellenséges hangvételű nyilatkozatai egyre gyakrabban hallhatók, melyek az adott állam vélt vagy valós sérelmeiért, esetleges szárazföldi elzártságáért, vagy az abból fakadó gazdasági és egyéb hátrányokért más országokat tesznek felelőssé, s sokszor – akár a hivatalos kommunikáció során – felvillantják az erő alkalmazását, mint az államok közötti viták megoldásának egyik lehetséges eszközét. Aggasztó tendencia ez egy olyan régióban, melynek háborúit korábban is hasonló okokból kifolyólag vívták meg.

A tanulmánynak az a célja, hogy röviden bemutassa napjaink Latin-Amerikájának államközi konfliktusait, területi vitáit és vitatott területeit, összefoglalja röviden a 19-20. századi előzményeket, ismertesse azok történelmi hátterét, s azokat a megoldási javaslatokat és törekvéseket, melyeket a szóban forgó államok tettek a vitás kérdések lezárásának érdekében. Terjedelmi korlátok miatt ugyanakkor a szerző nem törekedhet a teljességre. A megvizsgált esetekben az eredmények azt mutatják, hogy a 21. századi latin-amerikai államok sokkal inkább a békés megoldási javaslatokat részesítik előnyben a korábban két évszázadon át megszokott háborús konfliktusrendezés gyakorlatával szemben. A békés megoldások nyújtotta lehetőségeken belül is alapvetően a nemzetközileg elismert szervezetek és döntőbíróóságok bevonása a leginkább közkedvelt útja a rendezésnek. A kialakult gyakorlatnak alapvetően két oka is van. Az egyik az, hogy jelenleg a Hágai Nemzetközi Bíróság (*International Court of Justice*, ICJ) valós alternatívát kínál a háború, mint megoldás helyett, s az olyan nemzetközi szervezetek, mint az ENSZ (*United Nations*, UN), illetve az általa végzett konfliktuskezelési tevékenységek ma már világszerte elismert, pártatlan és legitim döntőbírónak és békeépítőnek minősülnek (Kacziba, 2017). A másik ok, hogy a háború, mint eszköz alkalmazása a latin-amerikai nemzetek között megbélyegzőnek, lealacsonyítónak, tehát kerülendőnek számít. Mindemellett számos nemzetközi szerződés kifejezetten tiltja a katonai erő alkalmazását, s komoly nemzetközi szankciókra számíthatnak azok az országok, melyek ezt magukra nézve kötelező kritériumként elfogadták azok aláírásával (Paterson – Flynn, 2013: 1).

Összességében kijelenthető, hogy bár Latin-Amerikában nő a feszültség a vitatott határokkal és területekkel kapcsolatos nézeteltérések miatt, a nemzetközi szerződések és érvényben lévő békeszerződések, valamint a nemzetközi jog és diplomácia kölcsönös tiszteletben tartása miatt az érintett országok az elmúlt évtizedekben nem nyúltak automatikusan az erőszak és a háború eszközeihez vitás kérdéseik megoldásakor.

Latin-Amerika sajtósági történelmi és földrajzi összefüggéseinek rövid áttekintése

A kontinens történelme speciális jellegzeteségeket mutat. A földrajz szerepe már a régió országainak kialakulásakor, a 19. század elején és közepén tetten érhető, hiszen a latin-amerikai államok sora vált már relatíve korán függetlenné, s őrizhette meg ezt a függetlenséget napjainkig. A kulcs az európai kontinenstől való óriási távolság volt, hiszen a spanyol és portugál gyarmatok megtartása egy adott ponttól kezdve lehetetlenné vált. A kialakult hatalmi vákuumot nem tudta betölteni más európai nagyhatalom sem, mely szintén a távolságnak köszönhető. S ugyanez a távolság az, ami meggátolja azt napjainkban is, hogy e térség országai méltó hatalmi ellenpontjai legyenek északi szomszédjuknak, az Amerikai Egyesült Államoknak (Soltész, 2011: 129). Mindemellett meg kell említeni azokat az egyéb tényezőket is, melyek hozzájárulnak a dél-amerikai kontinens lemaradásához: ezek az alacsony népesség (600 millió fő), a lakosság egyenlőtlen eloszlása, valamint a modern infrastruktúra hiánya. A népesség leginkább a partvidék közelében él („lakott perem”), mivel leginkább itt találta meg a számításait, s általában is csak ez a tenger- és óceánparti rész volt számára lakható (Marshall, 2018: 276). Ugyanakkor szintén a távolság az, amely a 19-20. században megvédte a térség országait a nagyobb világháborúktól, hiszen sem az első, sem a második világháború nem pusztított ezekben az államokban. Megmaradtak a saját konfliktusaiknál, hiszen a függetlenség kikiáltását követően szinte azonnal vagy területekért folyó harcok, vagy belső polgárháborúk határozták meg az újonnan létrejött államok mindennapjait. 1846 és 1848 között zajlott a mexikói-amerikai háború, mely nem csak a két ország határait rajzolta meg, hanem létrehozta az USA-t Latin-Amerikától elválasztó kulturális határvonalat is. A dél-amerikai kontinens talán legvéresebb háborúját 1864 és 1870 között vívták, ez volt az ún. hármas szövetség háborúja. Argentína, Brazília és Uruguay egyesített csapatai győzték le Paraguayt, a vesztestől főként Argentína és Brazília csatolt el hatalmas területeket. Bár az

országot nem osztották fel egymás között a győztesek, az gyakorlatilag megszűnt működő állam lenni, s lakosságának közel 60% (400000 fő) pusztult el teljesen értelmetlenül (Paterson – Flynn, 2013: 3). 1879 és 1884 között zajlott az ún. csendes-óceáni háború (lásd alább), mely Chile győzelmével zárult Peruval és Bolíviával szemben, s zárta el Bolíviát a tengeri kijáratától. Többek között ez a győzelem is hozzásegítette Chilét ahhoz, hogy az ország jelentős fejlődésen menjen keresztül, s napjainkra Latin-Amerika egyik gazdasági mintaállamává válhasson (Pólyi – Thomázy, 2019: 80). A 19. század végére az államhatárok nagyjából kialakultak, s eljött a 20. század, mely szintén nem volt mentes fegyveres konfliktusoktól és harcoktól. A század első felében, 1932 és 1935 között zajlott a Gran Chacó-i háború Paraguay és Bolívia között, miután olajat találtak egy olyan területen, melyet mindkét ország a sajátjának tartott. Peru és Ecuador háromszor is harcolt a köztük lévő, az Andok gerincén futó határ kiigazításáért, 1941-ben, 1981-ben és legutóbb 1995-ben is. El Salvador és Honduras 1969-ben vívta meg az ún. „futballháborút”, mely alapját a két ország közötti politikai nézeteltérések és a migráció szolgáltatta. Argentína pedig – az utolsó diktatúra saját megmentéséért tett kétségbeesett akciójaként – megtámadta a brit fennhatóság alatt álló Falkland-szigeteket 1982-ben, mely az ország gyors vereségével, valamint a diktatúra bukásával zárult.

Mindemellett a 20. század második felében Közép- és Dél-Amerika a világot kettéosztó hidegháború mellékhadszíntere lett, s az alapproblémák nem igazán változtak vagy oldódtak meg ez alatt az időszak alatt sem, már ami a területi értelemben vett követeléseket illeti. Különösen rossz a viszony Chile és Bolívia között, vita tárgya a Belize és Guatemala közötti határ vonala, Argentína és Chile között a Beagle-csatorna fennhatóságáért folyik vita, Venezuela Guyana jelentős területeire tart igényt, Ecuador pedig Peruval szemben támaszt területi követeléseket (Marshall, 2018: 278). Napjainkban a máig meglévő területi vitákat vagy felfüggesztették, vagy a diplomácia és a nemzetközi jog segítségével és eszközeivel próbálják megoldani azokat, bár kevés valós és kézzelfogható eredménnyel.

Chile és Bolívia területi vitái

Latin-Amerika államai a 19. század folyamán nyerték el önállóságukat a korábbi spanyol gyarmati függelmek alól. Chile – de facto – 1810 óta független, bár

hivatalosan 1818. február 12-én kiáltották ki az államot. Bolívia (akkoriban Felső-Peru) 1825-ben nyerte el függetlenségét, a jelenleginél jóval nagyobb államterülettel. Területi veszteségeinek legfájóbb része – melyek közel 1000000 km²-t tettek ki, s ebből 120000 km² került Chiléhez – az ún. csendes-óceáni háborúhoz köthető. A fő problémát Bolívia szempontjából alapvetően nem is a területi veszteségek mértéke okozta – és okozza a mai napig –, hanem a tengeri kijárat elvesztése. Dél-Amerikában mindösszesen két olyan állam található jelenleg, melynek nincsen tengeri kijárata: Bolívia és Paraguay. Ez a tény gazdasági és kereskedelmi szempontból már a 20. században is jelentős hátrányokkal járt, a 21. században pedig fokozta a külgazdasági izolációt.

A probléma forrása a 19. századra, nem sokkal a két ország függetlenedését követő időszakra tehető. Ebben a konfliktusban volt még egy szereplő, Peru, ami szintén jelentős területi veszteségekkel zárta a közben háborúvá eszkalálódott vitát. Az ún. csendes-óceáni háború² 1879-ben tört ki, és a dél-amerikai térkép jelentős átalakulásához vezetett.

A háború közvetlen kiváltó oka az volt, hogy az akkor még Bolíviához tartozó Antofagasta területen működő chilei vállalatot (*Compañía de Salitres y Ferrocarril de Antofagasta*, CSFA) Bolívia jogosulatlanul új adókkal kívánta terhelni 1878-ban, s ez ellentmondott az 1874-ben megkötött egyezményben foglaltaknak³, melyben a két fél leszögezte, hogy 25 évig nem vehető ki új adó olyan chilei magánszemélyre vagy vállalatra, mely Bolíviában üzemel. A vita katonai akcióval folytatódott, chilei csapatok 1879. február 14-én megszállták *Antofagasta* kikötőjét válaszul a bolíviai lépésre, melyet a chilei kormány szerződészegésnek minősített.

A háború 1884-ben ért véget. Peruval 1883-ban szűntek meg a harci cselekmények (ancóni béke), majd az USA közvetítésével 1929-ben a limai békével rendeződött a két ország viszonya. Chile megtartotta a megszállt *Arica* tartományt. Bolívia 1884-ben a valparaisoi béke aláírásával elfogadta, hogy egész partvidéke

---

² Csendes-óceáni háború (War of the Pacific), vagy salétrom háború (Saltpeter War, Guerra del Salitre) 1879-1884. Nem keverendő össze az USA és Japán által vívott háborúval, mely a második világháborúban a csendes-óceáni hadszíntéren zajlott, melyet szintén így nevez a szakirodalom (War of the Pacific, Pacific War).

³ Boundary Treaty (Treaty of Sucre), 1874. Határegyezmény, Sucrei Egyezmény, Chile és Bolívia között kötött kereskedelmi és határmegállapodás. Meghosszabbította az 1866-ban kötött megállapodást a két ország között.

elveszett, s Chile fennhatósága alá került. Az 1904-ben megkötött Egyezmény a Békéről és a Barátságról az egész *Antofagasta* régiót Chilének juttatta (F. Sater, 1996: 439). A háborúk eredményeként Bolívia tenger nélküli országgá vált (*landlocked*), míg Chile újabb salétrommezőket (Jancsó, 2018: 69) vont ellenőrzése alá, s megerősítette pozícióit a szomszéd országokkal szemben (Deák, 2007: 464).

A Chile és Bolívia közötti kapcsolatok egyik meghatározójává 1904 után az a bolíviai törekvés vált, mely az elveszett tengeri kijáratot kívánta – és kívánja ma is – visszaszerezni. A szakirodalom ezt a törekvést az ún. atacamai határvitaként ismeri (*Atacama border dispute, Litigio de la Puna de Atacama*). A 20. század folyamán többször is felmerült a kérdés, ám a tárgyalások első mérföldkövéig egészen 1975-ig kellett várni. Chile akkori vezetője, *Augusto Pinochet* (Harsányi, 2011: 257) és kormánya megoldási javaslattal állt elő a bolíviai igények rendezésével kapcsolatban. A terv szerint a *Lluta* folyó lett volna az új határ északon, mely párhuzamosan a perui-chilei határral kijelölt volna egy keskeny korridort Bolíviától a tengerig, megoldva az évszázados konfliktust a két ország határvitájában. Ám a tervezet korábban Peruhoz tartozó területen valósult volna meg, s az ancóni béke értelmében Chile egyoldalúan – Peru beleegyezése nélkül – nem idegeníthetett el harmadik fél részére a Perutól neki jutott régióból. A regnáló perui diktátor, *Francisco Morales-Bermúdez* a tervezetet elutasította, s helyette egy közös, a három ország által ellenőrzött régió (*Arica*) kijelölését javasolta megoldásként. Ezt a felvetést viszont Chile nem fogadta el, arra hivatkozva, hogy ez a megosztott szuverenitás bonyolult, és ellenőrizhetetlen lenne a gyakorlatban.

2004-ben, az 1904-ben kötött Egyezmény a Békéről és a Barátságról 100. évfordulóján a bolíviai követelés ismét előtérbe került. *Carlos Mesa* bolíviai elnök a Bolíviában akkortájt felfedezett óriási mennyiségű földgázra építve a „gázt tengerért” mottóval fémjelzett mozgalmanak keretében párbeszédet kezdeményezett chilei kollégájával, *Ricardo Lagossal* az Amerikai Államok Szervezete (*Organization of American States, OAS*) nyilvánossága előtt. *Lagos* a békülés jegyében javasolta, hogy a párbeszéd zavartalan folytatása érdekében első lépésként valósuljon meg a diplomáciai kapcsolatok újrafelvétele. Ezt a javaslatot *Mesa* határozottan elutasította az amerikai államok képviselőinek jelenlétében, mivel valószínűsíthetően nem megoldást keresett a problémára, hanem a nemzetközi közösség rokonszenvét szerette volna elnyerni országa számára,

továbbá – csökkenő népszerűségét orvoslandó – némi belpolitikai támogatást szerezni. Ekkor már folytak Bolíviában a belpolitikai csatározások, mint például az ún. gázháború – mellyel a tanulmány később részletesebben is foglalkozik.

Evo Morales 2006-ban történő hatalomra kerülését követően az új elnök a korábban bilaterális kérdésként kezelt vitát fokozatosan a kontinens, majd az egész világ nemzetközi közösségei elé vitte, támogatók reményében. Különösen fontos azt az aspektust is kiemelni, hogy a 21. század globális kereskedelmében a nyersanyagokra óriási szükség van. Bolívia gazdag ország ásványkincsekben (ércek és földgáz), melyek jelenleg csak korlátozott mértékben jutnak el a világpiacon, holott azokra hatalmas az igény (Navarro, 2004: 52).

2012-ben megszakadtak a tárgyalások Chile és Bolívia között a határvita rendezésével kapcsolatban, s *Morales* úgy döntött, országa ügyét a Hágai Nemzetközi Bíróság (ICJ) elé terjeszti. Tette mindezt annak ellenére, hogy az Amerikai Államok Szervezete 2012-ben már hozott egy határozatot a kérdésben, mely szerint a határvita a nemzetközi közösség által nem orvosolható konfliktus, azt a két országnak kell bilaterális tárgyalások révén megoldania. 2013. április 24-én indult meg az eljárás, mely meglepő módon nem érintette a határmódosítási igény kérdését, hanem Bolívia a korábbi, 1950-es és 1970-es években tett – s soha meg nem valósult – chilei ígéretnek érvényesítésével kapcsolatban nyújtotta be keresetét (Veltzé 2014: 10).

A bírósági eljárás 2015 végén zárult le, s 2018 októberében végleges és jogerős ítélet született az ügyben. Ennek értelmében Chile nem kötelezhető arra, hogy engedélyt adjon a tengeri kijárat használatára Bolíviának. A bíróság egyszersmind vissza is delegálta az ügyet a két országnak, hogy közösen jussanak megoldásra a kérdésben (Berg – Aislinn, 2018).

A megegyezés még várat magára. A bilaterális kapcsolatokra ugyanakkor igencsak rányomja a bélyegét a megoldatlan, továbbra is nyitott, s jelentősen átpolitizálódott kérdés (Szente-Varga, 2016: 13), mely megosztja a chilei és a bolíviai társadalmat is.

A Silala/Siloli vízvita

Bolíviában a víz kiemelten fontos kérdés, különösen, az ún. vízháború óta. A nagyvárosok robbanásszerű bővülését nem tudja követni az infrastruktúra, ezért a bolíviai kormány azok fejlesztésébe nemzetközi multcégeket vont be. A

fejlesztéssel egyidejűleg az ivóvíz szolgáltatás jelentős mértékű áremelése is bekövetkezett, melyet a lakosság nem tudott kifizetni. A feszültség eszkalálódásával egyenes út vezetett a 2000-es cochabambai vízháborúhoz (Szente-Varga – Bács, 2019).

Nem csoda tehát, hogy Bolívia érzékenyen reagál az ivóvízbázisát érintő – vélt vagy valós – veszélyeztetésekre. Még akkor is igaz ez, ha a következőkben tárgyalt *Silala*-vagy *Siloli*-vízvitaként elhíresült konfliktusnak erős Chile-ellenes politikai felhangja van, melyet Bolívia fel kíván használni belpolitikai tőkekovácsolásra, a Chilével szembeni érdekérvényesítő képességének erősítésére, s a nemzetközi figyelem folyamatos fenntartására. A tiszta víz kérdése amúgy is alkalmas erre, hiszen sokak szerint a 21. század egyik nagy kihívása a világ lakosságának ivóvízhez történő hozzáféréseinek biztosítása lesz (Glied, 2009). A *Silala* konfliktus – mely a régió egyik legsérülékenyebb vízbázisához köthető (Wolf, 2007: 64) – olyan víz- és mederjogi szabályozatlanságokra is felhívta a figyelmet, melyek korábban nem, vagy nem ebben a formában kerültek elő, ám azok jelentősége túlmutat a két ország problémáin.

A vita eredete az 1900-as évek legelejére tehető (1908), amikor is a chilei illetőségű vállalat (*Antofagasta & Bolivia Railway Company, Ferrocarril de Antofagasta a Bolivia*, FCAB) bányaberuházásaihoz kiépített egy csatornát azzal a céllal, hogy a Silala vizét – mely Bolíviában ered – a határ chilei oldalára vezesse. 1997-ben Bolívia visszavonta a koncessziós jogokat, arra hivatkozva, hogy a víz nem azokra a célokra került felhasználásra, melyeket az eredeti szerződésben rögzítettek. Helyette egy új, 40 évre szóló szerződést kötött a bolíviai DUCTEC SRL vállalattal 46,8 millió USD értékben, melyért cserébe az vállalta, hogy ipartelep hoz létre a térségben, valamint a *Silala* vizét palackozott ivóvízként piacra dobja „Igya a Silala vizét a szuverenitásért!” szlogennel (Internationalwaterlaw, 2019). A bolíviai álláspont az, hogy a *Silala* folyó nem létezik, azt mesterségesen alakították ki, s így a víz Bolíviát illeti meg, s a továbbiakról kizárólag akkor hajlandóak tárgyalni, ha az összefügg Bolívia elveszett tengeri kijáratának visszaszerzésével. A víz szerintük Bolívia tulajdona (Efe, 2019), így a *Silala* nem tartozik a nemzetközi meder- és vízjogi szabályozás alá.

A chileiek viszont úgy látják, hogy a *Silala* folyó létezik, s függetlenül attól, hogy a meder egy része mesterségesen lett kialakítva, az amúgy is Chile felé folya. Álláspontjuk az, hogy a folyó, mivel átfolyik a chilei határon, a nemzetközi meder-

és vízjogi szabályozás alá esik (Efe, 2019), s azzal vádolják Bolíviát, hogy a víz folyásának megváltoztatásával, a víz „elzárásával” megszegi a vonatkozó nemzetközi egyezményeket.

A kialakult helyzet több szempontból is izgalmas. Egyrészt a döntés nagyban függ attól, hogy minek tekintik a *Silala* folyót, mesterségesen kialakított, vagy természetesen, eredendően is létező folyónak. Másrészt a kérdés rávilágított arra, hogy nem minden esetre van megfelelően alkalmazható nemzetközi jogi szabályozás, így például a mesterségesen létrehozott vízfolyások medrének és vízhozamának jogai tisztázatlanok. Jelenleg geológiai és történeti tárgyú vizsgálatokkal kívánják eldönteni, minek tekinthető a *Silala* vízfolyás. A jelek, valamint a fennmaradt történelmi dokumentumok azonban már most arra utalnak, hogy a *Silala* a mesterséges meder elkészülte előtt is átfolyt a chilei-bolíviai határon, többé-kevésbé a később kialakított mesterséges meder nyomvonalában. A helyzetet tovább bonyolítja, hogy a vízjogi kérdések mellett 2017-re a már amúgy is jelentősen átpolitizálódott kérdésben olyan új elemek jelentek meg, mint a tiszta vízhez való emberi jog. Bolívia felvetésére az ENSZ 2010-ben emberi jogként ismerte el a tiszta ivóvízhez és megfelelő szennyvízelvezetéshez jutás jogát (Greco, 2017: 41).

A nemzetközi jogi, víz- és mederjogi, emberi jogi vetületek mellett két szomszédos ország határvitája, egy elvesztett tengeri kijárat visszaszerzéséért folytatott törekvés mellett egyéb, igen jelentős kérdésekre is rávilágít a vita. A szóban forgó vízfolyás ugyan folyóként jelenik meg a szakirodalomban, ám a valóságban egy patakról van szó csupán, melynek vízhozama pusztán az *Amazonas* töredéke (becslések szerint annak 0,000001%-a). A világ számos országában ennél nagyságrendekkel nagyobb folyók, folyamok, vízgyűjtő területek kerülnek ismételen jogi viták fókuszába, elég csak az Amazonasra, a Nílusra, az Eufráteszre, vagy épp a Dunára gondolni, s máris érthető, miért kiemelten fontos a *Silala*-vita, s annak kimenetele. Ha egy ilyen kis vízfolyás ekkora nemzetközi konfliktust tud okozni, akkor a lényegesen nagyobb felszíni vizek jogainak kérdése, azok jogviszonyainak precíz rendezése a 21. század egyik legfontosabb nemzetközi jogi feladata lehet.

Argentína

A Falkland-szigetek (*Las Malvinas*) tekintetében Argentína területi vitájának és vitatott területének kérdése több szempontból is kilóg a hagyományos értelemben

vett latin-amerikai államközi konfliktusok sorából. Nemcsak azért, mert ez az esemény egy régió, sőt a déli féltekén kívüli országgal zajlott, hanem azért is, mert itt tényleges hódító jellegű háborúra is sor került, mely végül az argentin fél vereségével zárult, s a britek megőrizték a Falkland-szigetek feletti uralmukat.

Az előzmények egészen a 16. századig nyúlnak vissza. A britek 1592-ben fedezték fel a szigetet, s 1690-ben szálltak partra először. Rövid francia közjátékot követően a spanyolok 1767-ben vették birtokukba Kelet-Falklandot, miközben a britek (1774) elhagyták a nyugat-falklandi telepeiket. A spanyolok sem maradtak sokkal tovább, 1811-ben ők is feladták a területet. Argentína 1820-ban jelentette be igényét a szigetekre és az azokat körülvevő vizekre, s erődöt építtetett ott, melyre válaszul a britek 1833-ban ismét visszatértek, elpusztították az argentinok erődjét, megszállták a szigeteket, s kormányzót választottak. Az argentin területi követeléseknek jogi értelemben az 1850-ben kötött dél-aranai egyezmény (*Arana-Southern Treaty*) vetett véget. Argentína valójában sosem tett le igazán arról, hogy ismét birtokba kerüljön, ám mégis meglepetésként érte a nemzetközi közvéleményt, amikor közel 150 év után az ország különösebb előjelek nélkül lerohanta a Falkland-szigeteket 1982. április 2-án. Bár a stratégiai és helyzeti előnyöket alapvetően Argentína használhatta ki jobban relatív földrajzi közelségéből fakadóan, az akció mégis inkább tekinthető egy válságban lévő diktatúra utolsó kétségbeesett próbálkozásának, mint átgondolt katonai akciónak. A *Leopoldo Galtieri* vezette katonai junta kétségbeesett kísérlete volt ez hatalmának és népszerűségének megtartásáért, mely azonban csakúgy csődöt mondott, mint a katonai akció.

Az argentin partraszállást rövid, de erőszakos és véres háború követte. A britek több, mint 8000 tengeri mérföldet hajózva vetették be az expedíciós haderőiket egy olyan háborúban, melyet a világ szinte a második világháború óta nem látott. Egy brit nukleáris meghajtású tengeralattjáró elsüllyesztett egy argentin cirkálót (*ARA General Belgrano*) megölve annak legénységéből több, mint 300 főt, válaszul az argentin légierő elsüllyesztett 7 brit hajót, *Exocet* rakétákat használva. A légi, tengeri és szárazföldi összecsapásokban 650 (más források szerint 750) argentin és 250 brit katona lelte halálát, s a háború Argentína vereségével, valamint *Galtieri* bukásával és új, szabad választások kiírásával ért véget. A terület brit kézen maradt. A fegyverszüneti egyezmény részleteit az ENSZ 1982. május 26-án megjelent rendelete (UN res. no. 55/1982) szabályozta. A két állam viszonya csak lassan

rendeződt, a diplomáciai kapcsolatok ismételt felvételére egészen 1989-ig kellett várni.

A diplomáciai kapcsolatok felvétele ellenére 2010-ben ismét fellángoltak az ellentétek. A britek engedélyt adtak a Falkland-szigeteken, valamint az azokat körülvevő vizeken olaj- és földgáz lelőhelyek utáni kutatásokra, melyre Argentína tiltakozással reagált, s megvádolta Londont azzal, hogy a térségben végrehajtott hadgyakorlataival „militarizálja” a dél-atlanti térséget. 2011-ben a Mercosur (*Mercado Común del Sur*, Déli Közös Piac; Domonkos, 2010: 29) tagjai eldöntötték, hogy azokat a brit tulajdonban lévő hajókat, melyek a Falkland-szigetek zászlója alatt hajóznak. A szankció életbe lépését követően Brazília és Peru sem tette lehetővé azt, hogy brit hajók kiköthessenek a kikötőikben. Példának okáért Rio de Janeiro (Brazília) előtt kellett megfordulni a *HMS Clyde* nevű hajónak, mert nem köthetett ki annak kikötőjében. A következő évben, 2012-ben *Evo Morales* bolíviai elnök fogalmazott meg burkolt fenyegetést, melyet az ALBA (*Alianza Bolivariana para los pueblos de Nuestra América*) más tagjai is támogattak. Az elnök megfogalmazása szerint „amennyiben a britek megtámadnák Argentínát, ebben az esetben Argentína nem lesz egyedül.” *Rafael Correa* ecuadori elnök (Lilón, 2015: 134) a britekkel szembeni szankciók bevezetését szorgalmazta, míg 2012. októberében Uruguayban, Punta del Este-ben tartott 10. Amerikai Országok Védelmi Minisztereinek találkozóján szinte valamennyi jelenlévő ország képviselői elismerték Argentína területi követelésének jogosságát. A dél-amerikai országgal sok térségbeli állam szolidáris maradt, s a fenti példák és kijelentések is mutatják, hogy a Falkland-szigetek, és Argentína területi követelésének problémája nem maradt meg pusztán két ország belügyének szintjén, az már szinte egész Dél-Amerikában hallgatólagos támogatást élvez a brit érdekekkel szemben. Ennek ellenére jelenleg nem valószínű, hogy Argentína fegyveres úton próbálná meg ismételten megszerezni a szigetek feletti uralmat, ugyanakkor soha nem tett le arról, hogy saját területének tekintse azokat. A nemzetközi jogi megoldás lehetőségeit nagyjából már korábban kimerítette, hiszen az ENSZ már háromszor is döntött – 1947, 1948, valamint 1955 – a britek javára, s 1964-ben hozott határozatával végérvényesen visszautalta a döntés lehetőségét a két országnak.

Falkland mellett Argentínának további területi vitái is vannak, illetve olyan terület is akad, melyet hivatalosan is magáénak tart. Chilével nem csupán az elhíresült Beagle-konfliktust kell megemlíteni, bár kétségtelenül ez volt a legjelentősebb olyan

esemény, mely csaknem háborúba sodorta a két államot. A konfliktus néhány sziget (*Picton, Lennox, Nueva*), valamint a körülöttük lévő tenger hovatartozásáért zajlott. 1904-ben Argentína rendezni kívánta a terület jogállását Chilével (az 1881-ben kötött, határokat rendező területi egyezmény alapján), ám ez akkor nem vezetett sikerre. 1977-ben a Hágai Nemzetközi Bíróság elé került az ügy, melyben a bírák Chile javára döntöttek. Argentína nem fogadta el a döntést, és 1978-ban katonai műveletekbe kezdett a térségben (*Operación Soberanía*). Ugyanakkor egy évvel később, 1979. január 9-én Montevideóban a felek elfogadták a békés rendezés lehetőségét és a Vatikán közvetítését, ám Argentínának le kellett állítania a katonai műveleteket. Mindeközben, 1982-ben Argentína és az Egyesült Királyság között lezajlott a Falkland-szigetekért folytatott háború, mely az ország vereségével, s belső politikai átrendeződésével járt. Az új kormány közreműködésével 1984. november 29-én a két állam aláírta a békéről és barátságról szóló megállapodást, s megegyezés született a vitatott területekről. Ugyanakkor ma is hallani olyan hangokat, melyek ezt a döntést megkérdőjelezzik, és ismét felvetik a területi revízió kérdését (Szalánczi, 2016a: 73).

A két ország területi vitáinak és területi követeléseik egymást történő átfedésének azonban még nincs vége, az eddig említettek mellett az Antarktisz is egy olyan terület, melynek felszínén Chile és Argentína is területi követeléseket fogalmazott meg. A térségben számos ország tart igényt területekre, már a 19. század óta, de Chile például egészen a *Tordesillasi szerződésig* (1494) vezeti vissza saját vélt vagy valós jogait. 1942 januárjában Argentína hivatalosan is bejelentette az Antarktisz érintő területi igényeit, ám ezek átfedésbe kerültek a chilei igényekkel. A két ország 1948 márciusában aláírt egy bilaterális megállapodást, mely kölcsönösen elismerte egymás területi igényeit, majd Chile 1959. december 1-jén aláírta az Antarktisi Szerződést, mely a térség nemzetközi alapszerződésének tekinthető. A két ország között a kérdés rendezése békés mederben zajlik, 2003-ban a felek közösen kezdték meg egy kutatóbázis felépítését és üzemeltetését (*Abrazo de Maipú*). Mivel a terület a kutatások és várakozások értelmében ásványkincsekben, valamint tiszta ivóvízben rendkívül gazdag, a 21. században ez lehet egy régi-új ütközőzóna, mely az erőforrásokért zajlik majd (Szalánczi, 2016b: 128).

1990-ben elindult egy rendezési folyamat, mely a két ország vitatott területeit kívánta rendezni, s eddig 24 esetben tudtak a felek megegyezni. Chile részéről *Patricio Aylwin*, míg Argentína részéről *Carlos Menem* vettek részt a tárgyalásokon

azok megkezdésekor. 2021-ben Argentína ismét váratlan fordulattal lepte meg a világot, mivel szeptemberben megjelent egy olyan térkép, mely az ország területét szinte megduplázta. Az előzmény az az augusztusban, *Alberto Fernández* elnök által aláírt törvény volt, mely 1,7 millió km²-tel növelte meg hivatalosan Argentína területét, a világ néhány leggazdagabb halászati területeit, olaj és földgáz mezőket, valamint a Falkland-szigeteket is magában foglalja (The Economist, 2021). A döntés alapját az ENSZ 2016-ban kiadott rendeletének argentin értelmezése adja (UNGA, 2016). Érzékelhető tehát, hogy Argentína napjainkban a békés rendezés útját kívánja járni, ám ismételten előkerülő, nemzeti érdekeiből eredő területi követelése újabb és újabb kihívások elé állítják a szomszédos országokat, valamint a nemzetközi közösséget is.

Brazília és Uruguay (El Rincón de Artigas, Ilha Brasileira, Masoller, Mirim Lagoa)

A két, egymással szomszédos állam 1851-ben kötötte meg a határaikat rendező békét. Viszonyukat több vitatott területi kérdés terheli, melyből ennek a tanulmánynak a keretein belül egy területi vita mutatható be. Lényeges és egyedi sajátosság, hogy az említett államok hivatalos államközi diplomáciai és gazdasági kapcsolatait ezek a viták szinte egyáltalán nem befolyásolják. Egy olyan térségről van szó, mely – főként latin-amerikai viszonylatban – kicsinek számít, s lakosságának létszáma sem nagy. *Masoller* térségéhez leginkább az 1904-ben itt vívott masolleri csata köthető, mely a 19. században kezdődött uruguayi polgárháború lezárását jelentette. A terület minden valószínűség szerint úgy lett vitatott, hogy az 1851-ben kötött béke határfelmérését végző biztos, *Colonel Reyes* 1856-ban rosszul mérte ki a határokat. 1934. augusztus 10-én Uruguay hivatalosan is kérte Brazíliát, hogy vizsgálják felül a kérdést, mely 22000 hektárt érint, ám megoldás hiányában 1974-től a hivatalos uruguayi államtérkép vitatott jogállású területként jelzi *Rincón de Artigas, Ilha Brasileira* és *Masoller* térségét. 1985-ben itt jött létre *Vila Tomás Alborno* település az „uti possidetis” elv alapján, brazil kezdeményezésként (Zanini, 2019). Az itt élők mind Brazília, mind Uruguay állam fennhatóságát megtapasztalják, bár a határok szabadon átjárhatók mindkét irányban, és a brazil törekvéseket a terület ellenőrzésére leginkább a katonák bozótirtási akciói fémjelzik (Brunet-Jailly, 2015: 479). A két kormány hozzáállása alapvetően konfliktuskerülőként jellemezhető az itt lakók – és saját államaik – érdekeinek érvényesítésekor. Míg a települést Brazília hozta létre,

ellátásáról már kevésbé gondoskodik megfelelően. A brazil oldalról ide vezető utak olyan rossz állapotban vannak, hogy pl. az itt található benzinkutat csak uruguayi oldalról tudja ellátni az üzemanyagszállító kamion hetente egy alkalommal, s ennek érdekében közel 100 km-t kell megtennie uruguayi területen. Mivel az üzemanyag – és egyéb árucikkek – nem esnek vámkezelés alá a határ átlépésekor, hivatalosan csempészárúnak minősülnének, ha az uruguayi hatóságok komolyan betartatnák a vonatkozó törvényeket. Mindemellett az üzemanyagárak jelentősen eltérnek egymástól a határ két oldalán, érdekes ár versenyt generálva ezzel az itt lakók számára (El País, 2015).

Costa Rica és Nicaragua (Isla Calero, Isla Portillos)

A Costa Rica és Nicaragua között fennálló területi vita szintén nem új keletű. Az országhatárokat az 1858-ban aláírt *Cañaz-Jerez Szerződés* alakította ki, a *San Juan* folyó mentén állapítva meg azokat, miszerint Nicaragua birtokolja a folyó feletti ellenőrzés jogát, ám Costa Ricának jogot biztosít a kereskedelmi célú hajózáshoz. Az 1858-ban kötött egyezményt további két, nemzetközi egyezmény is megerősítette (*Cleveland-* és *Alexander* döntések, 1897).

1998-ban Nicaragua feltartóztatott egy costa ricai rendőrt, s megakadályozta a folyón történő közlekedését arra hivatkozva, hogy megsértette Nicaragua szuverenitását, s pénzbüntetést helyezett kilátásba minden olyan személy esetén, aki nem civilként és kereskedelmi célból kísérli meg a beutazást. 2009. július 13-án a Hágai Nemzetközi Bíróság állásfoglalást tett közzé az ügyben, mely megerősítette az 1858-ban elfogadottakat, s ismételten hangsúlyozta, hogy Nicaragua gyakorolja az ellenőrzési jogköröket, s Costa Ricának nincs joga rendészeti személyeket, rendőröket küldeni a területre, ugyanakkor kereskedelmi célból szabadon használhatja a folyót.

2010-ben ismét fellángoltak az események, amikor nicaraguai katonák kezdtek műveleteket a térségben, október 8-án annak az *Edén Pastora* miniszternek a vezetésével, aki szandinista politikus és gerilla, illetve katonai vezető szerepekben is elhíresült. Nicaragua azt állította, hogy az *Isla Calero* végén található 3 km hosszú csatorna nem része a nemzetközi vizeknek, hanem az az ország fennhatósága alá tartozik, ezért a haderő megkezdte egyoldalúan a partok erdőinek irtását, valamint a csatorna mélyítését. Costa Rica azonnal tiltakozott, azzal vádolva Nicaraguát, hogy costa ricai területeket szállt meg (*Isla Portillos*), és a

csatorna szabályozásával óriási természeti károkat okozott. Nicaragua azzal vágott vissza, hogy a drogkereskedelem elleni fellépés miatt kellett ellenőrzése alá vonni a területet, és tagadta a megszállás tényét, mondván, nem lehet megszállni valamit, ami a saját államának elidegeníthetetlen része. 2015. december 16-án a Hágai Nemzetközi Bíróság döntést hozott az ügyben (ICJ, 2015: 65). Ennek értelmében *Isla Portillos* costa ricai fennhatóság alá került, egyébiránt helyben hagyta a korábbi döntéseket, valamint 2017-ben és 2018-ban is születtek kiegészítő határozatok, például a kártérítés összegét illetően, melyet Nicaraguának kell fizetnie a természetkárosítás miatt.

Guayana és Venezuela (Essequibo/Esequiba)

Ahogy a fentiekből is kitűnik, a területi konfliktusok általában régről eredő viták, melyek napjainkban erősödnek fel, vagy éppenséggel jelentéktelenednek el. Nem kivétel ez alól Guyana és Venezuela esete sem, hiszen a szóban forgó terület gyakorlatilag már az államhatárok legkorábbi megállapítása óta vita tárgyát képezi, s nagyjából az *Orinoco* és az *Essequibo* folyók között terül el. Különösen felértékelődött a terület napjainkra, hiszen a régió rendkívül gazdag nyersanyagokban – főként kőolajban és földgázban –, így komoly gazdasági előnyöket remélhet az, aki végül megkezdheti azok kitermelését. Venezuela álláspontja és követelésének vélt jogalapja abból fakad, hogy a Spanyol Impérium jogutódjaként, 1810-ben kiáltotta ki függetlenségét, s mivel a 16. századtól a terület spanyol gyarmat és alkirályság volt, így neki van joga azt birtokolni. Ezzel szemben Guyana 1966 óta független állam (British-Guyana jogutódja), ám a korábban, 1814-ben a hollandok és a britek közötti megállapodásra hivatkozva formál jogot a területre. A hollandok 1616-ban hoztak itt létre kereskedelmi telepeket, s a spanyolok 1648-ban ismerték el hivatalosan is a hollandok jogait Guyana kapcsán, így erre hivatkozhat, és hivatkozik is az ország. A Holland-Kelet-Indiai Társaság volt az a szervezet, mely az 1650-es évektől kezdve 1814-ig uralta és ellenőrizte az említett területet – beleértve a partvidéket, és az *Essequibo* folyót is, azt követően 1814 és 1966 között a britek felügyelete alá tartozott, s így az – a fent említettek értelmében – átszállt Guyana államra a függetlenség kikiáltásakor (Paddeu – Plant, 2018). Az 1840-1850-es években további erőfeszítéseket tettek a britek a határok pontosításáért (*Robert Schomburgk* német földmérő segítségével), ám az ügy nem jutott közelebb a megoldáshoz. A század második felében folyamatosan érkeztek brit telepesek a két folyó közötti térségbe, melyet

Venezuela agresszióként értékelt, s megszakította diplomáciai kapcsolatait Brit-Guyanával, majd 1897-ben az USA segítségét kérte. A határok megállapítását végül amerikai javaslatra egy tanács (*Fjodor de Martens* orosz jogász vezetésével) végezte el, melyre 1899-ben Párizsban került sor. A döntés a vitatott területek 90%-át brit kézbe adta, s a döntést az 1905-ben megismételt határkitűzési folyamat is megerősítette. A vita azonban tovább folyt a 20. században, s 1966 után erősödött fel ismét.

A 21. század elejétől kezdve Venezuela a regionális hatalmi pozícióinak megerősítésén dolgozott (Vogel, 2011: 47), melybe a területi revíziós törekvések jól illeszthetők. *Nicolás Maduro*, a Bolívari Köztársaság elnöke 2015-ben tett egy nagy port kavart bejelentést a venezuelai Országgyűlésben, mely szerint a Guyana partvidéke előtt talált óriási kőolajmezők Venezuelát illetik (Padgett, 2021). A bejelentést az 1859/2015. számú elnöki rendelettel erősítette meg, melyet azonnali tiltakozás követett Guyana részéről (Larazon, 2015).

2018. január 30-án az ENSZ Főtitkára arról értesítette a feleket, hogy a vitának helyt ad és befogadja azt a Hágai Nemzetközi Bíróság (Stefanelli, 2020). Ez véget vethet a két ország közötti, több, mint 100 évvel korábbra visszanyúló viszálynak. Guyana és a karibi térség államai üdvözölték a döntést, ám Venezuela nem volt elragadtatva a ténytől, hogy nemzetközi döntőbíróóság tárgyalja a vitatott terület kérdését. A feleknek ugyanis a kezdetektől fogva jogértelemzési vitáik is voltak, mivel Venezuela, hivatkozva az 1966-ban a britekkel kötött Genovai Egyezmény 33. szakaszára, nem fogadta el a Nemzetközi Bíróság joghatóságát a kérdésben (treaties.un.org, 1966). A vita lényege abban áll, hogy a felek nem értenek egyet egy 1899-ben hozott választottbíróági határozat, az ún. Párizsi döntés állítólagos semmisségét és érvénytelenségét illetően, amely megállapította, hogy az *Essequibo* régió a venezuelai határ brit guyanai oldalán fekszik.

2018. március 29-én Guyana keresetet nyújtott be Venezuelával szemben a Hágai Nemzetközi Bíróságra, ám Venezuela annak joghatóságát továbbra is elutasítja. Jelenleg itt elakadni látszik az ügy, megoldása a közeljövőben sem várható (Padgett, 2021).

Guatemala és Belize (Cayo, Belize, Stann Creek és Toledo területek)

A spanyolok, valamint a spanyol alkirályságok területén létrejött államok területeik birtoklásának jogalapjaként sok esetben a Tordesillasi szerződést (1494) tekintették eredőnek. Más nagyhatalmakhoz hasonlóan a britek, akik később, a 16. század elején jelentek meg a régióban, az említett szerződést semmisnek tekintették észak- és dél-amerikai területeik megszerzésekor. Az első brit telepések 1638-ban jelentek meg a térségben, s jelenlétük folyamatosnak tekinthető egészen 1779-ig. 1670-ben (*Godolphin Egyezmény*) a spanyolok elismerték a britek jogait minden olyan területen, melyet az egyezmény megkötésekor azok birtokoltak, Belize-t is beleértve, ugyanakkor pontosan nem határozták meg, mely területekről van szó pontosan. A helyzetet bonyolította, hogy a telepések 1738-ban önállóan kezdték meg saját közigazgatásuk megszervezését, melyet ugyanakkor sem a spanyolok, sem a britek nem ismertek el. Az 1783-ban kötött megállapodás (*Versaillesi Egyezmény*) értelmében a britek végül feladták a térségben épített erődjeiket, s a spanyol korona szuverenitását ismerték el a terület felett, azzal a kikötéssel, hogy a telepések (*Baymen*) jogai továbbra is biztosítottak maradnak. A helyiek ugyanakkor, akik főként mezőgazdaságból és fakitermelésből éltek, nem fogadták el az egyezmények tartalmát. A spanyolok többször is megpróbálták visszaszerezni a területet, legutoljára az 1798-ban történt katonai megszállási kísérlet alkalmával (*Battle of Saint George's Caye*), ám a telepések kerekedtek felül, s a spanyolok vereséget szenvedtek. Többet nem is törekedtek a térség megszerzésére, s a helyiek saját közigazgatásuk szerint, saját kormányzóságukban éltek egészen 1862-ig, amikor hivatalosan is csatlakoztak a Brit Birodalomhoz, *British Honduras* néven. A korabeli dokumentumok többször is brit területként említik, s amikor 1821-ben a spanyolok elvesztették uralmukat Mexikó és Közép-Amerika felett, a britek kiterjesztették hatalmukat az egész régióra, s a *Hondo River* és *Sarstoon River* között elterülő vidék egészét brit territóriumként tartották számon. A területért folyó viták alanyai ugyanakkor részben megváltoztak. Az 1820-as évektől kezdődően függetlenedő térségbeli országok értelmezése szerint a volt spanyol alkirályságok területei őket illetik, így Mexikó és Guatemala is bejelentették igényüket Belize-re. A britek ugyanakkor ezt a doktrínát sosem fogadták el, s az 1893-ban kötött brit-mexikói egyezményben Mexikó le is mondott erről a területi követelésről, és elismerte – elsőként a környező államok közül – Belize független államiságát. 1859-ben Guatemala még elismerte

hivatalosan British Hondurast a brit korona részeként (*British Crown Colony, Wike-Aycinena Egyezmény*), ám 1940-ben ezt a szerződést egyoldalúan semmissé nyilvánította, arra hivatkozva, hogy a britek végül nem tették meg az 1859-ben aláírt egyezményben vállaltakat, így nem formálhatnak jogot *British Hondurasra*. Ezzel a hivatalos állásponttal Guatemala legrégebben (1859 óta) fennálló területi követelésévé vált Belize (Montenegro, 2021).

1948. február 8-án Guatemala bejelentette annak lehetőségét, hogy megszállja fegyveres erőivel Belizet. Válaszul a britek ismételten megerősítették katonai jelenlétüket a térségben, 1972-ben egy repülőgéphordozót és 8000 katonát dobtak át a térségbe, hogy megakadályozzák a lehetséges inváziót. A krízisnek végül 1975-ben lett vége, főként azért, mert a guatemalai haderőből rengetegen dezertáltak, így végül az állam kénytelen volt visszavonulni (WPR, 2019).

Ebben az évben elsőként Kuba jelentette ki, hogy támogatni fogja Belize függetlenedését, melyet Nicaragua és Mexikó is megerősített. 1980-ban az ENSZ határozata is támogatta a törekvést, s egyben felszólította a briteket, hogy továbbra is szavatolják az ország területi sértetlenségét (digitallibrary.un.org, 1980). 1981. szeptember 21-én Belize kikiáltotta függetlenségét, melyet a térség államai sorban elismertek. Guatemala ugyanakkor ezt nem tette meg, s elszigetelődött, magára maradt területi követelésével együtt, míg végül 1991-ben elismerte független államként Belizet (Lauterpacht – Schwebel – Rosenne – Vicuña, 2001: 8).

1994-ben létrejött az állam saját fegyveres ereje, így a brit haderő elhagyta Belize területét. 1999. október 18-án a guatemalai külügyminiszter levélben tájékoztatta Belize miniszterelnökét a továbbra is fennálló területi követelésekről. Ennek értelmében Guatemala igényt tartott 12272 km²-re, Belize területének közel 53%-ra, mely igény főként *Cayo*, *Belize*, *Stann Creek* és *Toledo* területeket érintette. 2000. február 14-én *Toledo* térségében fegyveres összetűzésre is sor került, mely halálos áldozatokat is követelt.

Napjainkban az ügygel a Hági Nemzetközi Bíróság foglalkozik, miután mindkét állam népszavazáson döntötte el (2018-ban és 2019-ben), hogy felkéri a szervezetet a helyzet rendezésére. Ugyanakkor a várható kimenetel az, hogy a bíróság előreláthatólag Belize javára dönt majd, mivel Guatemala nem birtokolta, s nem szállta meg sosem az ország területét. 2019. június 7-én került az ügy hivatalosan is az ICJ elé, miután mindkét ország bejelentette igényét a nemzetközi jogi úton történő rendezésre. Kérdés a jövőre nézve az, hogy a döntést elfogadják-

e majd a felek, ugyanakkor felcsillant a békés úton történő, hosszú távon is megnyugtató rendezés lehetősége a közel 170 éve fennálló területi vitát illetően (ICJ-CIJ, 2020).

Összegzés

Érzékelhető, hogy napjaink Latin-Amerikája számos területi konfliktussal terhelt, melyek reális veszélyt jelentenek, adott esetben háborúk kirobbanásával fenyegetnek. A fent tárgyalt területi viták alapvetően az egymással szomszédos országok közötti viszonyrendszereket terhelik, ugyanakkor fontos említést tenni arról, hogy a 21. század megváltozó geopolitikai folyamatai is komoly hatással vannak a térségre, s ezek a külső hatások akár fel is erősíthetik a nézeteltéréseket. Az USA befolyásának csökkenése (Lehoczki, 2007: 5) mellett tartósan megjelent a térségben Kína és Oroszország, vagy az olyan regionális középhatalmak is, mint Irán vagy Törökország, ezzel a nyersanyagokért és a piacokért folyó verseny pedig intenzívebbé vált. Fontos eleme ennek az átrendeződésnek a brit befolyás relatív erodálódása is, hiszen napjainkban, 2021. november 30-án jelentette be Barbados, hogy függetlenségét és szuverenitását tovább bővítve elutasítja II. Erzsébet formális fennhatóságát (McGreevy, 2021). A hasonló folyamatok eredményeként esetlegesen létrejövő hatalmi vákuumok tovább árnyalhatják Latin-Amerika egyénként is bonyolult területi vitáit, ezért a térség eseményeinek vizsgálata kiemelt fontossággal bír.

Irodalomjegyzék

- Agencia EFE (2018): Bolivia files charges against Chile with ICJ for using waters of the Silala, <https://bit.ly/3um3hPU>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Agencia EFE (2019): Chile files countersuit with ICJ against Bolivia over Silala river, <https://bit.ly/32Y3jSY>, utolsó hozzáférés 2019.02.17.
- Berg, Sephanie, van der – Aislinn, Laing (2018): World Court: Chile not forced to negotiate over Bolivia sea access, Reuters, <https://reut.rs/3s8ZkeO>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Brunet-Jailly, Emanuelle (ed.) (2015): *Border Disputes. A Global Encyclopedia, Vol. 3.* ABC-CLIO, Santa Barbara, California – Denver, Colorado.
- Deák, Péter (2007): *Biztonságpolitikai kézikönyv.* Osiris Kiadó, Budapest.
- Domonkos, Endre (2010): Latin-amerikai integrációs szervezetek: kormányközi együttműködés vagy elmozdulás a szupranacionalitás irányába. *Budapesti Corvinus Egyetem, Nemzetközi Kapcsolatok Doktori Iskola, „Európa Újragondolása Műhely”, Budapest.*

- El País (2015): Cruza territorio uruguayo hacia estación „bagayera”, <https://bit.ly/3GjafaQ>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- F. Sater, William (1996): War of the Pacific. In: *Encyclopedia of Latin American History and Culture, Vol. 5*. Charles Scribner’s Sons, New York.
- Gaceta Oficial (2015): Número 40.669, <https://bit.ly/34ibj1D>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Glied, Viktor (2009): Globális vízproblémák. In: Glied Viktor (szerk.): *Vízkonfliktusok – Küzdelem egy pohár vízért*. Publikon Kiadó, Pécs: 7-18.
- Greco, Robert (2017): The Silala Dispute: Between International Water Law and the Human Right to Water. The Silala Waters dispute before the ICJ and the law on the use of international rivers for non-navigational purposes. In: Questions of International Law, QIL 39.
- Harsányi, Iván (2011): *A félperifériáról a centrum felé. Spanyolország és Portugália a „hosszú 19.” és a még hosszabb 20. században*. Publikon Kiadó, Pécs.
- International Court of Justice (2015): Recueil des Arrêts, Avis Consultatifs et Ordonnances, <https://bit.ly/3rkrRPj>, utolsó hozzáférés 2021.12.05.
- International Court of Justice (2020): Guatemala’s Territorial, Insular and Maritime Claims, <https://bit.ly/3Hp3R3d>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- International Water Law Project Blog (2013): Remembrance of Ambassador Chusei Yamada, <https://bit.ly/3J229W0>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Jancsó, Katalin (2018): Húngaros en la industria minera de Chile. In: Domingo Lilón – Deák, Máté: *Encuentros Europa – Iberoamérica en un Mundo Globalizado. Libro Homenaje al Prof. Dr. Ferenc Fischer en su 65 aniversario*. Centro Iberoamericano, Universidad de Pécs. Fakultás Kiadó, Pécs-Budapest.
- Kacziba, Péter (2017): A békeépítés elméleti és kivitelezési vázlata. *Hadtudományi Szemle*, 10 (2): 105-125.
- Larazon (2021): Venezuela niega haber frenado independencia de Guyana por interés territorial, <https://bit.ly/3B1jdbH>, utolsó hozzáférés 2021.12.15.
- Lauterpacht, Elihu – Schwebel, Stephen – Rosenne, Shabtai – Vicuña, Francisco Orrego (2001): Legal Opinion on Guatemala’s Territorial Claim to Belize, <https://bit.ly/3rqNNbL>, utolsó hozzáférés 2022.01.05.
- Lehoczki, Bernadett (2007): Mi lesz veled, Latin-Amerika? *Grotius*, A Budapesti Corvinus Egyetem Nemzetközi Tanulmányok Intézetének Tudományos Folyóirata: 1-9.
- Library of Congress (1992): Belize, the emergence of the British settlement, <https://bit.ly/3rnrFPe>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Lilón, Domingo Antonio (2015): Latin-Amerika politikai térképe a 21. században. *Acta Scientiarum Socialium* (45), Kaposvári Egyetem: 133-159.
- Marshall, Tim (2018): *A földrajz fogságában. Tíz térkép, amely mindent elmond arról, amit tudni érdemes a globális politikai folyamatokról*. Park Könyvkiadó, Budapest.
- McGreevy, Nora (2021): Barbados breaks with Elizabeth II to become the world’s newest republic, <https://bit.ly/3HpPnAf>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Montenegro, Gustavo (2021): Historia de Guatemala: se firma tratado Wike-Aycinena sobre Belice en 1859. *Prensa Libre, Periódico líder de Guatemala*, <https://bit.ly/3AVRs4b>, utolsó hozzáférés 2022.01.29.

- Mulligan, B. M. – Eckstein, G. E. (2011): The Silala/Siloli Watershed: Dispute over the Most Vulnerable Basin in South America. *International Journal of Water Resources Development*, 27 (3): 595-606.
- Navarro, Francesco (szerk.) (2004): *Historia Universal. América Latina, África y Asia en los siglos XIX y XX*. El País, Editorial Salvat, Madrid.
- Paddeu, Federica – Plant, Brendan (2018): The dispute between Guyana and Venezuela over the Essequibo river, *EJIL*, <https://bit.ly/34BFy3G>, utolsó hozzáférés 2021.12.05.
- Padgett, Tim (2021): Venezuelans say most of Guyana is theirs. Guyanese call that a „Jumbie” story, *WLRN*, <https://bit.ly/3L6sG66>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Paterson, Pat – Flinn, Rory (2013): *Border Disputes in Latin America*. William J. Penny Center for Hemispheric Defense Studies, Edition, No. 2. (September), Regional Insight, USA.
- Pólyi, Csaba – Thomázy, Gabriella (2019): A chilei tüntetések háttérében álló tényezők. *Nemzet és Biztonság*, 2019/3: 79-103.
- Soltész, Béla (2011): Latin-Amerika: Integrációk túlkínálata. *Fordulat* 16 (4): 124-143.
- Stefanelli, Justine N. (2020): ICJ Renders Judgment on Jurisdiction in Guyana v. Venezuela Dispute. *American Society of International Law*, <https://bit.ly/3godsey>, utolsó hozzáférés 2021.12.20.
- Szalánczi, József Krisztián (2016a): "Antártida Argentina": Argentine interests and activities in the south polar region before the Antarctic Treaty (1820–1959). *Öt Kontinens: Az Új- és Jelenkori Egyetemes Történelmi Tanszék Tudományos Közleményei*, 2016/1: 67-82.
- Szalánczi, József Krisztián (2016b): „Territorio Chileno Antártico”: Los antecedentes históricos de las reclamaciones territoriales antárticas de Chile de 1940 In: Bene, Adrián; Szabó, Rafael Ákos (szerk.) *Rencontres et conflits: Nouvelles perspectives en études romanes Pécs*, Magyarország: Pécsi Tudományegyetem Bölcsészettudományi Kar Francia Tanszék, 125-138.
- Szente-Varga, Mónika – Bács, Zoltán György (Szerk., 2019): Dél-Amerika a 21. században – társadalmi, gazdasági és politikai konfliktusok. Dialóg-Campus, Budapest.
- Szente-Varga, Mónika (2016): Társadalmi és politikai tendenciák Bolíviában a XXI. században. *Nemzet és Biztonság*, 2016/2: 3-16.
- The Economist (2020): Argentina doubles in size, or so it claims, <https://econ.st/3AX5GBO>, utolsó hozzáférés 2021.12.03.
- United Nations (1966): No. 1892. Venezuela and the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland, Agreement to resolve the controversy over the frontier between Venezuela and British Guiana, <https://bit.ly/3Gr1MCC>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- United Nations (1980): Question of Belize: resolution/adopted by the General Assembly. Corrigendum, <https://bit.ly/3J25W5q>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- United Nations (1982): Question concerning the situation in the region of the Falkland Island (Islas Malvinas), <https://bit.ly/3L4D9z3>, utolsó hozzáférés 2021.12.03.

- United Nations (2016): Summary of recommendations of the Commission on the limits of the continental shelf in regard to the partial revised submission made by Argentina on 28th October 2016, <https://bit.ly/3AUNw3E>, utolsó hozzáférés 2021.12.05.
- United Nations General Assembly (2016): Special Committee on Decolonization Approves Text Reiterating Peaceful Negotiated Settlement as Only Solution to Falklands Islands (Malvinas) Question, <https://bit.ly/3B1iCXv>, utolsó hozzáférés 2021.12.05.
- Veltzé, Eduardo Rodríguez (2014.04.17.): *Obligation to Negotiate Access to the Pacific Ocean (Bolivia v. Chile)*. Memorial of the Government of the Plurinational State of Bolivia. International Court of Justice. Volume 1. 2014.
- Vogel, Dávid (2011): Venezuela: Chavismo – a 21. század „új szocializmusa”. Kitekintő elemzések 7: 47-55.
- Wolf, Aaron T. (2007): *Hydropolitical Vulnerability and Resilience Along International Waters: Latin America and the Caribbean*. UNEP/Earthprint.
- World Politics Review (2019): Why Belize is likely to prevail in its territorial dispute with Guatemala, <https://bit.ly/3GqbEw8>, utolsó hozzáférés 2022.01.28.
- Zanini, Fabio (2019): Dormant dispute over border between Uruguay and Brazil turns 85 years old, *Folha de S. Paulo*, <https://bit.ly/34s17U6>, utolsó hozzáférés 2021.12.05.

Abstract

The territorial disputes of Central and South America's countries in the 21st century

Latin America's countries were avoided by greater wars after their often bloody liberation from the colonial system. At the same time, smaller, local wars and territorial conflicts affected some countries, and often created tense interstate atmosphere and the delineated areas of the geographically disputed affiliation. Hence, in the 21st century, the above mentioned controversial territorial debates of the 19th and 20th centuries continue to determine modern claims of interstate relations. Together they form the problematic legacy of the 21st century. The paper introduces the land disputes of Chile and Bolivia (Atacama, Antofagasta, Tarapaca), Argentina and the UK (Las Malvinas or Falkland Islands), Brasil and Uruguay (El Rincón de Artigas, Ilha Brasileira, Masoller), Costa Rica and Nicaragua (Isla Calero), Guayana and Venezuela (Essequibo), Guatemala and Belize (Cayo, Belize, Stann Creek and the Toledo Territories), and the disputed claims on the Antarctic. The paper examines the history and origin of these interstate conflicts, and describe possible solutions with the actions made so far to solve them. It is also the part of the study to show that the already existing problems with their colonial roots are expanded by the race for the resources and the global markets. Resolution of the above-mentioned disputes is unlikely to take place in the near future, despite the measures and efforts already taken.

Keywords: *Latin-America, territorial disputes, claimed territories, interstate relations, 21st century*